

Livstræer

Af Helge V. Qvistorff

Rundt omkring i landet står de. Disse herlige gamle træer. Nogle af dem så gamle og så ærværdige, at de har fået et navn. Det er træer, der er blevet til seværdigheder, og de har fået plads i turistbrochurerne. Men mindre kan også gøre det. Det er glæden ved at se et træ, som man har plantet i haven, vokse sig stort og flot. Det er glæden ved at se nogle bærmispel, som man har plantet langs indkørslen. Se dem stå med deres smukke hvide forårsblomstrer og se dem med deres røde bær i efteråret. Træer er særlige. De gør noget ved os. De taler til os. De kalder på en eller anden beskyttertrang i os. Nogle træer mere end andre. Måske er endeløse rækker af graner noget, der beundres mere af forstmanden end af naturelskeren, der går sig en tur i skoven. Helt anderledes opmærksomhed er der, når det gælder de enkeltstående og spændende solitærtræer.

Men, hvad enten det er endeløse rækker af graner eller navnkundige solitærtræer, er de træer alle sammen, og alle sammen har de krav på vor respekt, fordi de er så smukke, og fordi de har så mange evner, som vi ikke har og ikke forstår. Hvordan er det muligt, at et grantræ kan blive over 30 meter højt i løbet af et menneskes levetid? Hvordan er det muligt, at det kan stå dér fuldstændig lodret som skåret efter en lineal, selv om vestenvinden har kærttegnet eller pisket det gennem 80 år? Hvordan kan det stå med en brændende varm, solbeskinnet bark i sommerheden for måneder senere at kunne udholde 30

graders frost? Hvordan kan et stort træ sætte 700.000 friske grønne blade i foråret for at smide dem alle sammen få måneder senere? Umiddelbart et forfærdeligt spild af kræfter, men det har været formålstjænt for træet som for os. Dyr, fisk og fugle har videnskaben efterhånden et betydeligt kendskab til. Anderledes er det med træerne. Hvad ved vi egentlig om deres indre liv? Kan de kommunikere med hinanden? Har de en eller anden form for intelligens, som vi ikke forstår? Besidder de evner, som vi kan lære af? Det forskes der i ved talrige universiteter, men strengt taget ved vi kun lidt om træet og dets levevis.

Bøgen er Danmarks træ. Det er i hvert fald dét, som guldalderens forfattere og malere med Oehlenschläger i spidsen fortalte os. Danmarks nationaltræ. Og det er det vel også, hvis ret skal være ret, men da tv-værten Poul Thomsen spurgte familien Danmark, hvilket træ, de syntes, der var Danmarks nationaltræ, kom bøgen til kort. De mange seere, der stemte, lod valget falde på egetræet – og med rette. Egen havde været her årtusinder før bøgen. Havde vi ikke haft egen, var Danmark nok kun et len i Sverige eller en delstat i Tyskland. Stort set hver gang vore krigsglade konger gik i felten, tabte vi, og hver gang var det vor flåde, bygget af egetræer, der ragede os ud af suppedasen. Fra vikingetiden til guldalderen var egen en grundpille i dette land.

Egen er noget særligt. Rundt omkring står der store gamle, knortede egetræer, der er beundringsværdige af format. Kongeegen i Jægerspris Nordskov topper dem alle. Måske 1400 år gammel, måske

Modstående side:

Kludeegen i Lestrup, sept. 2014. Foto: Hans Erik Lund.

Kongeegeen, oktober 2008. Foto: Leif Bolding.

flere hundrede år ældre. Europas ældste egetræ. Allerede i vikingetiden var den et stort træ. Den er stadig imponerende, selv om der stort set ikke er meget andet end noget af barken tilbage, men man kan alligevel se, hvor kæmpemæssig den var engang. 14 meter i omkreds var den i sine velmagtsdage. Ja, den var så stor, at Frederik VII og grevinde Danner nogle gange mødtes inde i Kongeegeen til en tête-à-tête. Så stort var dens hule indre, at de ifølge overleveringen kunne sidde derinde – til hest.

Der er sket noget i vore skove i de sidste årtier. Egen er på fremmarch. Overalt ser man små ege pible frem. Det er, som om vi er gået ind i egetid igen. Det må være det varmere klima, der har gjort, at egen trives så godt. Engang ud i fremtiden vil der blandt alle disse nybegyndere være træer, der bliver til noget særligt. Træer, der får et navn. Træer, som både naturelskeren og

turisten skal besøge. Sådanne som folk i dag besøger de berømte ege i Jægerspris Nordskov eller for eksempel Ambrosiusegen ved Valdemar Slot på Tåsinge. Jeg husker, at engang, da jeg besøgte den gamle eg på en herlig varm sommerdag, sad der en ung kvinde ved dets fod med madkury, liflig hvidvin, en farvestrålende solparasol og en tegneblok. Det var et dejligt billede, der gav mindelser om digteren Ambrosius Stub, der efter sigende ofte sad ved træets fod. Her digtede han, alt mens han var skriver for kammerjunkerens på Tåsinge Slot.

Ambrosiusegen er stor, men Valdemars egen på godset Corselitze på Falster er betydeligt større. Det er antageligvis Danmarks største træ med en omkreds på små ti meter og tre meter i diameter. Kæmpgranen i Den jyske Skovhave i Rold Skov regnes for at være landets største nåletræ, men både i alder og størrelse er den kun

en årsunge i forhold til Valdemarsegen, hvis vedmængde er på omkring 100 m³, og det er mere end tre gange så meget som kæmpegranen.

Engang, da jeg stod ved rækværket rundt om Kongeegen i Jægerspris Nordskov, stod der en mand, der sagde: ”Ih, hvor ville jeg gerne gå ind og røre ved den.” En anden sagde: ”Så gør det dog.” Og manden vovede at kravle under rækværket. Den ærefrygt og den kærlighed denne mand viste, da han kært tegnede den berømte eg, er værd at huske. Det er uden tvivl noget, som han vil fortælle familie, venner og bekendte igen og igen: ”Tænk, jeg har stået helt inde ved Kongeegen og har rørt ved dens gamle, skorpede bark.” Jeg husker selv den samme følelse, da jeg

Skovridder H. Staun besøger Ambrosiusegen. Træets omkreds var 7,53 m i 2012. Foto: Hans Erik Lund.

stod i Getsemene Have i Jerusalem og gav et af de ældgamle oliventræer et kært tegn. Der er det, der med en kliche hedder ”historiens vingesus”.

Det er på sådanne tidspunkter, at man rigtigt føler, at træer er noget særligt, og at vi har et særligt forhold til dem. De taler til os, og de kildrer vor beskyttertrang. Og så er det ligegyldigt, om det er Kludeegen ved i Leestrup Skov ved Præstø, som folk stadig besøger. Nogle af dem endda for at hænge en tøjstump på træet, der kommer fra det sted på kroppen, hvor de har en sygdom. Det er med håbet om, at træet vil hjælpe dem til helbredelse.

Når det kommer til træer med en farverig historie er det nok Bangsbofyrren, der tager prisen. Da man nåede frem til 1700-tallet var det danske fyrretræ fuldstændig udryddet. Uhæmmet hugst havde gjort det af med et træ, der gennem årtusinder havde gjort sin pligt med at forsyne Danmark med glimrende tømmer. Men på Læsø boede en mand ved navn Poul Winther. En dag gik han i det trøstesløse, men også smukke landskab Nordmarken på den nordlige del af den dengang fuldstændig træløse ø. Alt, hvad der kunne fældes, var blevet fældet, for at man kunne syde salt. Men Poul Winther lagde mærke til, at der stod nogle ganske små fyrretræer, der havde trodset vejrlig, vind og bidende sand. Han sagde til sig selv: ”Det kunne vel aldrig være?” Han gravede dem op og plantede dem ved sin gård ved udstedet Bangsbogårde. Et af træerne overlevede, og det står der den dag i dag – stort og flot – og giver skygge til gårdens imponerende tangtag.

I begyndelsen af 1900-tallet begyndte forstfolk at interessere sig for træet. Kunne det virkelig være rigtigt, at det var den ægte vare? Nogle var for og andre imod. Debatten blev ophedet, der kom afhandlinger i

forstlige tidsskrifter, der blev gravet skyttegrave, og verbale kampe blev kæmpet. Kunne det virkelig være rigtigt, at ét eneste træ ud af milliarder af fyrretræer havde overlevet? Historien er god – en rigtig solskinshistorie, men ak, nutidens forskning har vist, at det vist nok er en sydvestsvensk proveniens.

Ja, havde historien været rigtig, havde den været rigtig god. Men selv om den ikke var rigtig, er den stadig god. Det samme gælder for den store taks, der står ved det sted, hvor der har været kro længere end noget andet sted i landet, Bromølle Kro på Sjælland. Dens privilegier går tilbage til 1198. Men den alder er langt mindre end taksen, der står et stenkast fra kroen. Med en omkreds på nær fire meter er den større end nogen anden taks i landet. Alderen har været omdiskuteret i mange

år. Nogle mente, at den var omkring 4.000 år, og dermed satte den Kongegegen eftertrykkeligt på plads. Andre satte dens alder lidt mere beskedent til mellem 1.000 og 1.400 år. Stor var overraskelsen, da videnskaben nåede frem til resultatet, at den var fra 1827. Men dens diameter er på over en meter, så der er ikke noget at sige til, at man mente, at den var langt ældre. Og hvem ved? Man kunne måske spagfærdigt ymte, at det er sket, at videnskaben har taget fejl.

Der står et stort øjetræ i Troldeskoven i Rold Skov. Øjet er så stort, at man uden videre kan gå gennem det. Ofte, når jeg er ude at gå med folk, ansporer jeg dem til at gå gennem øjet, fordi gammel tro eller overtro siger, at træet er helsebringende. Nogle få finder det under deres værdighed, og skulker med at gå igennem. Det er

Bromølletaksen, 2011. Træets omkreds er 3,66 m.
Foto: Hans Erik Lund.

Prinsessetræet. Træet faldt i en beskeden storm Sankt-hans nat 1994. Foto: Helge Qvistorff.

mest mænd, men jeg har aldrig, aldrig, oplevet at en gravid kvinde eller en mor med barn undlade at gøre brug af de muligheder, som træet måske byder på. Måske siger det noget om overtro, men det siger så sandelig også noget om det særlige forhold mellem mennesker og træer.

Rundt omkring i landet finder man disse gamle træer, der har en historie at fortælle. Det er mere sjældent, at det er unge træer, der har gjort sig bemærket. Undtagelsen er vel Suttetræet i fiskerlejet Gambøl på Thurø. Det var i sommeren 1963, at en sejlerfamilie lå med deres lystbåd i den lille havn. Et af børnene skulle vænnes fra sutten, og de overtalte barnet til at hænge den elskede sut på en hyld, der stod ved et af de små, maleriske fiskerhuse. Det træ blev en berømt, og hundredvis af børn dekorerede efterfølgende træet med farverige sutter. Men hylden er blot en busk, og dens levetid er ikke så lang, så nye hyldebuske har overtaget jobbet, og det er ikke kun på Thurø. Idéen har spredt til mange andre steder.

Også fremtiden vil byde på træer, der går hen og bliver personligheder og får navn, og dét måske meget mere, end man umiddelbart tror. For Naturstyrelsen har fået en idé, og tilmed en fremragende idé. Man vil skabe "livstræer", og projektet med "livstræer" er allerede i gang. Det går ud på, at der på hver eneste hektar i Statens skove skal udvælges nogle træer, der aldrig må fældes. Det er ikke kun skovens folk, der skal udvælge disse træer, det er også foreninger og menigmand. Grupper af natur- og skovglade mennesker kan få tildelt et område i skoven, hvor de har mulighed for at kære træer som "livstræer".

Projektet er allerede i gang, og man har udset sig Naturstyrelsens del af Rold Skov til at afprøve idéen, og dét, der er tale om, er ikke småtingsafdelingen. Det drejer

sig om tusindvis af træer, for der skal udpeges mindst fem træer på hver hektar. De personer, der deltager i projektet, bliver udstyret med de nødvendige remedier til registrering og afmærkning – lige fra kort og kompas til gule bånd, der viser, hvilke træer deltagerne har fundet spændende og bevaringsværdige.

Når engang udvælgelsen er i fuld gang over hele landet, vil det betyde, at vore skove bliver både smukkere og mere spændende. Først og fremmest gælder det naturligvis at værne om de store og gamle træer, men også yngre og unge træer vil blive valgt ud. Det vil alt sammen være til gavn for vor generation, men nok især for kommende generationer. Man kan kalde det "rettidig omhu". I Statens skove vil der komme til at stå tusindvis af "livstræer", en helt fond af spændende træer. Og det skaber miljø.

LITTERATUR

Helge V. Qvistorff, 1992: Blade fra min Dagbog, Prinsessetræet. Jysk Lokalhistorisk Forlag, 48 sider

Helge V. Qvistorff, 1995: Berømte danske træer. 66 træer og deres historie. Danmarks Radio Forlaget. 96 sider.

Helge V. Qvistorff, 1997: Navnkundige træer i Rold Skov. Jysk Lokalhistorisk Forlag, 80 sider.

Helge V. Qvistorff, 2001: Rold Skov. Skandinavisk Bogforlag. 250 Sider.

<http://naturstyrelsen.dk/nyheder/2014/maj/skovens-vigtigste-traeer-skal-udpeges/>